

«مکتب آنال» در تاریخ نگاری فرانسه نقطه مقابل مکتب پوزیتویسم (اثبات‌گرا) است که در دهه ۱۹۲۰ م. با انتشار مجله تحلیل (La Revue de synthese) بنیانگذاری شد. مجموعه مقالات پیرامون این مکتب از دهه ۱۹۳۰ در مجله آنال (Les Annales) انتشار یافت.

این مکتب برای زمانی طولانی تمامی توجهات تاریخ‌نگاران را به خود معطوف کرده بود. مکتب آنال توجه خود را از مطالعه تنها وجه سیاسی تاریخ، متوجه وجه اقتصادی، سازمان‌های اجتماعی و روان‌شناسی جمعی کرد. مورخان و تحلیلگران مکتب آنال تلاش کردند تاریخ را به سایر علوم انسانی نزدیک کرده و آنرا در یک مجموعه از تفسیر زندگی انسان بیوند دهند. آثار عمده این مکتب در نوشته‌های لوسین فیور (L. Febvre) (مبارزه برای تاریخ)، مارک بلوخ (شغل تاریخ‌نگاری) و تز دکترای فرناند برودل (مدیرانه در عصر فیلیپ دوم) شکل اساسی خود را پیدا نمود.

نویسندگان برجسته این مکتب در فاصله سالهای ۱۹۵۰ تا ۱۹۶۰ م. جغرافیای تاریخی و از ۱۹۷۰ مسایل هوشی و روانی را وارد تحلیل‌های تاریخی مکتب آنال کردند مسائلی که تا آن زمان در بررسی‌های تاریخی سابقه نداشته است.

در مکتب آنال که مارک بلوخ، لوسین فیور و فرناند برودل از پیشگامان آن هستند تکیه بر جامعیت تفکر تاریخی است، به عبارت دیگر تاریخ باید در بررسی جامعه بشری ابعاد جغرافیایی، اقتصادی، روانی، سیاسی، دینی و ... را در نظر گرفته و در یک سیستم آنرا مورد مطالعه و ارزیابی قرار دهد. انتقادهای گروه آنال بر مکتب تاریخ‌نگاری سنتی به روایت آقای فولادوند به شرح زیر است:

۱- این مکتب تاریخی تنها اسناد و مدارک کتبی و شواهد مستقیم را در نظر می‌گیرد حال آنکه اسناد و مدارک غیر کتبی و شواهد غیر مستقیم نیز در مورد فعالیت انسان اطلاعاتی ارائه می‌دهند.

۲- این مکتب تاریخی اثبات‌گرا (پوزیتویسم) بر رویدادها و حوادث غیر عادی تکیه می‌کند در حالیکه شناخت زندگی اجتماعات که با پژوهش در رویدادها و وقایع عادی و مکرر حاصل می‌گردد جالب توجه‌تر است.

۳- این مکتب تاریخی ارزش زیادی برای حوادث سیاسی و دیپلماتیک و نظامی قائل است و به غلط وقایع اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی را به چیزی نمی‌گیرد.

۴- این مکتب تاریخی که انمکاس فرانسه شکست‌خورده در سال ۱۸۷۰ میلادی است محافظه‌کار و بیش از اندازه محتاط می‌باشد، از بحث و مجادله اجتناب می‌ورزد، به ندرت جرات نتیجه‌گیری پیدل می‌کند و به طور کلی از هرگونه ترکیب و تلفیق مسائل صرف‌نظر می‌نماید.

فرناند برودل در ۱۹۰۲ م. به دنیا آمد. تحصیلات خود را در رشته تاریخ انجام داد و برای مدت ده سال از ۱۹۲۳ تا ۱۹۳۲ م. در الجزایر بسر برد. در آنجا بود که وی مدیرانه را شناخت. مدیرانه را از سواحل دیگرش، دقیقاً خلاف جهت آنچه از گذشته معلوم بود به نقد و بررسی کشید. فیور، مراد و دوست برودل، تاثیر شگرفی در وی گذاشت و همو بود که پایان‌نامه دکترایش را سرپرستی و هدایت کرد. موضوع پایان‌نامه وی ابتدا سیاست مدیرانه‌ای فیلیپ دوم بود. به پیشنهاد فیور این عنوان به مدیرانه در عصر فیلیپ دوم تغییر یافت و این خود چشمانداز دیگری فراروی مورخ گشود.

برودل طی سال‌های تحقیق، از آرشیوهای سیمانکاس Simancas، مادرید، ژنوا، روم، ونیز و دوبروونیک Dubrovnik استفاده کرد. وی از سال ۱۹۳۵ تا ۱۹۳۷ م. در برزیل به سر برد و در فاصله جنگ جهانی دوم از ۱۹۳۹ تا

مکتب تاریخ‌نگاری آنال و «فرناند برودل»

● دکتر مسعود مرادی

فرناند برودل

«مکتب آنال» در تاریخ‌نگاری فرانسه، نقطه مقابل مکتب پوزیتویسم (اثبات‌گرا) است که در دهه ۱۹۲۰ م. با انتشار مجله تحلیل (La Revue de synthese) بنیانگذاری شد

۱۹۴۵ م. در زندانی در لوک بود. پس از بازگشتش از زندان‌های آلمان به فرانسه، نوشته‌هایش را مجدداً مرور کرد و پایان‌نامه دکترای دولتی خود را دفاع نمود. کتاب مدیرانه او سرگذشت یک زندگی است. چاپ اول آن ۱۱۶۰ صفحه و چاپ دوم آن ۱۲۲۲ صفحه شد و به پایان‌نامه دکترای نمونه برای نسل‌های بعدی مورخان درآمد.

دوره‌های سه‌گانه‌ای که برودل در پایان‌نامه خود مطرح می‌کند به شرح زیر است:

اولین سطح: تاریخ بدون تحرک، که انسان در ارتباط با محیطش قرار داشته و در آن محصور است و به‌آن تعلق دارد. تاریخی که به کندی پیش می‌رود و کمتر متحول می‌شود.

دومین سطح: یک تاریخ منظم و دارای ساختار است که می‌توان به آن عنوان «تاریخ اجتماعی» اطلاق کرد. تاریخ اجتماعی گروه‌ها و سازمان‌های اجتماعی.

سومین سطح: تاریخ سنتی که در آن نه انسان بلکه فرد حاکم است، آنچه در سطح جامعه می‌گذرد و آن عبارت است از قدرتی که بازار به حرکت درمی‌آورد. تاریخی که در اینجا عجز، عصبی و تندگذر است.

اثر برودل با ویژگی‌های مکتب آنال و برخلاف شیوه‌های معمول تاریخ‌نگاری فرانسه نگاه‌اشته شده بود. شخصیت محور تحقیق، فیلیپ دوم نبود بلکه یک دولت‌مرد بود و دریای مدیرانه به عنوان فضای حیاتی دریایی مورد بررسی و مطالعه قرار می‌گرفت. برودل از جغرافیای انسانی سخن به میان آورده بود. از فضایی کمتر جریان تاریخ به تصویر کشیده شده بود. برودل از کارهای لوسین فیور درباره زمین و تحول انسانی (La terre et l'Evolution humaine) نیز بهره برده بود.

و اثرش را به یک کار جغرافیایی - تاریخی تبدیل کرده بود. در واقع او به زمین و بستر جغرافیایی آن، به خاک، به گیاهان و جانوران و به جغرافیای انسانی توجه داده بود و جغرافیای را متوجه زمان می‌کرد. همچنین او مورخ را متوجه فضای حیاتی یعنی آنچه که قبلاً بدان توجه نداشتند است می‌نماید.

با تعمق در گفتوگوی فراهم آمده در مکان و زمان، فرناند برودل به مسئله «حقیقت زمان» می‌پردازد: «ایاماً ملزم به زمان تجزیه کردن تاریخ از سایر جنبه‌های زندگی هستیم؟ آیا می‌توانیم تاریخ را جدای از زمان جغرافیایی و یا زمان اجتماعی و یا زمان فردی مجزات کنیم» (P. XV).

به تعبیر ونی ریشه پنج مفهوم کلیدی در تز دکترای دولتی برودل وجود دارد:

۱- مسئله طبقه‌ها شامل طبقه زیرین «منطقه‌تار» که برودل نام تمدن مادی بر آن می‌نهد. منطقه‌ای که در عین حال که بازار، مشروط به آن است در قوانین بازار محصور نمی‌شود: جمعیت، مواد غذایی پایهای، تکنیک، مسکن، پوشاک، مد، پول و غیره است. در طبقه‌اول بازار و مبادلات است. در طبقه دوم طبقه شسته و رفته سرمایه‌داری است.

۲- مسئله زمان جهان و بیان مجموعه‌های بزرگ‌نیز مطرح است که شامل مجموعه‌های مکانی و زمانی است مثل مجموعه‌های بزرگ مذهبی، حکومتی، ایدئولوژیک که فهم تاریخ کلی و جامع را آسان می‌سازد.

۳- از نقطه نظر برودل محل مناسب رشد سرمایه‌داری در محل گردش تجارت بزرگ و به ویژه گردش تجارت راه دور بود که شامل فرآورده‌های لوکس (آدویه) می‌شد. سپس در گردش تجارت پولی تحت‌اشکال مختلف آن از سیستم پشتوانه‌ای پولی تا اسکناس‌های بانک انگلستان را دربر می‌گرفت.

۴- به نظر برودل از سال ۱۹۲۴ وارد دور رکود اقتصادی طولانی مدت شده‌ایم. این بحران فقط به‌نفت مربوط نیست. سازمان‌های سیاسی و دولت‌ها قفظمی‌توانند اثرات این بحران

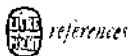
Fernand Braudel

Civilisation matérielle, économie et capitalisme

XVe-XVIIIe siècle

1. Les structures du quotidien

نشانگر سختی‌ها و رنج‌هایی است که انسان در زندگی متحمل شده است.

در دومین جلد به نقش مبادلات اقتصادی تکیه می‌شود، وسایل و راهکارهای اساسی این مبادلات در موارد زیر خلاصه می‌شود: «دوره‌گردی» و «بازار»، کثومی با قواعد سرمایه‌داری هماهنگی و همبستگی دارد. نویسنده در این جلد تلاش دارد قوانین حاکم بر فعالیت‌های اقتصادی بازار و سرمایه‌داری را به دست دهد.

در این جا تبدلاتی که به صورت طبیعی در جریان زندگی بشر صورت می‌گرفته مورد بررسی و توجه قرار می‌دهند. این تبدلات در ابتدا بر اساس رقابت نبودند و سپس با توجه به قدرت‌گیری کاپیتالیسم (سرمایه‌داری) و با قدرت‌گیری بخش‌های خصوصی، رقابت‌ها پدید آمدند و بتدریج تشدید شدند. در تعبیر برودل، کاپیتالیسم همواره برای خودش امتیازهای خاصی قائل شده است. این امتیازات در بخش‌هایی که در گذر زمان از قرن ۱۵ تا قرن ۱۸ تغییرات وسیعی یافته بوده است، نه فقط در صنایع بلکه در بخش بانک و سوداگری بین‌المللی قرار داشته‌اند.

سومین جلد به کروئولوژی یا زمان‌نگاری تاریخ اقتصاد جهانی قرن‌های ۱۵ تا ۱۸ اختصاص دارد. البته نه تمام جهان بلکه در بخش‌هایی که به طور بسیار نادری به مفهوم «زمان جهان» تعلق دارند. توجه نویسنده در اینجا به مبادلات بین‌المللی

Fernand Braudel

Civilisation matérielle, économie et capitalisme

XVe-XVIIIe siècle

2. Les jeux de l'échange

را تسکین دهند.

۵- مقصد رسیدن به مجموعه مجموعه‌ها یعنی جامعه است. شناخت سلسله مراتب آن، بهم پیوستگی‌های آن و شکاف‌ها و بریدگی‌های شدیدش (شورش‌ها، قیام‌ها و انقلاب‌ها) مقصد مطالعات تاریخی است.

کار عظیم فرناند برودل پیرامون تمدن مادی، اقتصاد و کاپیتالیسم در قرن ۱۵-۱۸ در سه جلد و مجموع ۲۵۱۴ صفحه نوشته شده است. این کتاب از طریق انتشارات جیبی (منابع) در قطع جیبی به سال ۱۹۷۹ به چاپ رسیده است. عنوان این سه جلد به شرح زیر است:

جلد اول «زندگی روزمره»، جلد دوم «مبادلات» و جلد سوم «زمان دنیا».

این سه جلد مقدمه‌ای درباره تاریخ جهان در قرن‌های ۱۵، ۱۶، ۱۷، ۱۸ میلادی می‌باشد. سفری از لابلای قرون و اعصار، مکان‌های جغرافیایی، تمدن‌هایی که در قاره‌های آسیا، آمریکا و آفریقا محصورند و گسترش طلبی و فزون خواهی بی‌رحمانه تمدن اروپا آنجا را مورد تجاوز خود قرار داده است. همچنین این اثر نگاهی است عمیق درباره طبیعت و نقش یک عامل مهم یعنی کاپیتالیسم که نویسنده برخلاف تلقی‌های زمان خود بدان پرداخته است؛ آنچه‌او به عنوان اقتصاد بازار مورد توجه قرار می‌دهد. در تلقی برودل بخش سوم و قابل توجه اقتصاد یعنی تولیدات دهقانی که در حاشیه قرار دارند نقش عملی‌بازی می‌کنند، اگر به میزان کافی باشند و یا اضافی باشند به‌بازاری دورتر نیازمند خواهند بود.

در اولین جلد از این اثر، برودل از ممکن‌ها و ناممکن‌ها سخن به میان می‌آورد زندگی روزمره و ساختار آن مواد اصلی تشکیل دهنده فرهنگ را قبل از تحولات و انقلابات صنعتی پدید می‌آورد. آنچه در اینجا مطرح است عبارت است از: فقر و تجمل‌گرایی، شیوه‌های کهن دهقانی، مواد خوراکی، پوشاک و مسکن، فقرا و داراییان، ابزار، تکنیک‌ها، پول و انواع آن و شهرها. همه اینها تصاویر بزرگی از زندگی روزانه مردم را به نمایش می‌گذارند. چهارمی که او از گذشته ترسیم می‌کند

در «مکتب آنال» که

مارک بلوخ، لوسین فبور و فرناند

برودل

از پیشگامان آن هستند

تکیه بر جامعیت تفکر تاریخی است

به عبارت دیگر، تاریخ باید

در بررسی جامعه بشری ابعاد

جغرافیایی، اقتصادی، روانی،

سیاسی، دینی و... را در نظر گرفته و

در یک سیستم آنرا مورد مطالعه و

ارزیابی قرار دهد.

«مکتب آنال» توجه خود را از

مطالعه تنها وجه سیاسی تاریخ متوجه

وجه اقتصادی،

سازمان‌های اجتماعی

و روان‌شناسی جمعی کرد

قرار گرفته است. تمام مناطقی که پیوستگی‌های تنگاتنگی با تمدن‌های باستان داشته‌اند. در اینجا بطور عام دوی بخش بزرگ اروپا و خاور دوری که به هند چسبیده مورد توجه قرار گرفته است. مکان‌هایی که نقش اساسی در سرمایه‌داری اروپا داشته‌اند را مورد توجه قرار می‌دهد، شهرهایی چون ونیز در قرن ۱۵، جنوا، آمستردام و لندن تا قرن ۱۹ که با سرمایه‌داری جهانی پیوندی مستقیم داشتند. وی می‌خواهد به این سؤال پاسخ دهد

که آیا سرنوشت امروزی کاپیتالیسم را می‌توان در روشنایی تاریخ گذشته‌اش فهمید؟

فهرست تفصیلی مجلدات این کتاب به شرح زیر است: جلد اول دارای هشت بخش بوده که این بخش‌ها عبارتند از: جمعیت جهان (بررسی‌های آماری)، نان مصرفی روزانه (غذاهای اساسی مردم)، نوشیدنی‌ها و خوراک‌های اساسی مردم، پوشاک و مد و عادات مردم، مهارت‌های تکنیکی - انرژی و فلزگری، انقلاب‌ها و عقب‌ماندگی، تکنیک‌ها و روش‌ها، پول و سیستم پولی، و در پایان شهرها و چگونگی پدید آمدن و رشد و ترقی آنها مورد بررسی قرار گرفته است. جلد دوم دارای پنج بخش است که عبارتند از: ابزارهای قابل مبادله، اقتصاد در برابر بازار که از چگونگی گردش کالا بر اساس عرضه و تقاضا بحث می‌کند. در قسمت سوم از تولیدات یا کاپیتالیسم نزد دیگران سخن به میان آورده و چهارمین بخش به کاپیتالیسم در سرزمین خودش می‌پردازد و پنجمین بخش از جامعه به عنوان مجموعه مجموعه‌ها سخن به میان می‌آورد.

جلد سوم شامل شش بخش است. اولین بخش به تقسیم یا تمایز زمان و فضای حیاتی انسان می‌پردازد. که عبارت است از فضا و اقتصاد (اقتصاد جهانی) بخش دوم به اروپا، از اقتصاد قدیمی و کهن تا تسلط شهرها قبل و بعد از ونیز، ثروت‌های قابل توجه در شهرهای پرتغال و ونیز و جنوا در این قسمت مورد بررسی قرار می‌گیرد. بخش سوم به بررسی وضعیت اقتصادی آمستردام می‌پردازد.

بخش چهارم به بازارهای ملی و بخش پنجم به دنیا برای اروپا یا علیه اروپا اختصاص دارد. انقلاب صنعتی و رشد اقتصادی در بخش ششم مورد بحث قرار گرفته است و در نتیجه‌گیری از واقعیت‌های تاریخی و واقعیت‌های موجود بحث می‌نماید و با این سؤال پایان می‌رساند که آیا کاپیتالیسم به حیات خود ادامه خواهد داد؟